

"The Sustainable Development Goals Report 2016". <https://unstats.un.org/sdgs/report/2016/The%20Sustainable%20Development%20Goals%20Report%202016.pdf>

Thornton, P. K. et al. "Responding to global change: A theory of change approach to making agricultural research for development outcome-based" *Agricultural Systems*. 2017. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308521X16304036>

"Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Draft resolution referred to the United Nations summit for the adoption of the post-2015 development agenda by the General Assembly at its sixty-ninth session". <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/285/73/PDF/N1528573.pdf?OpenElement>

УДК 303.4:631.143

СУЧАСНА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

© 2017 ХАЛАТУР С. М.

УДК 303.4:631.143

Халатур С. М. Сучасна практика формування стратегії економічного розвитку сільського господарства

Незважаючи на зростаючу тенденцію, продуктивність сільського господарства України все ще істотно відстає від інших країн. На сучасному етапі розвитку сільських територій залишається актуальним питання стратегічного економічного розвитку сільського господарства України, оскільки від них значною мірою залежить продовольча безпека країни. Стратегія розвитку є генеральною програмою дій із постійного підвищення результативності сільського господарства на довгостроковий період часу, що забезпечує стійкість позицій сільського господарства. Сьогодні існує «Стратегія розвитку аграрного сектора економіки України на період до 2020 року». Мета державної Стратегії та Плану дій щодо розвитку сільського господарства і сільських територій полягає у формуванні комплексної, всеосяжної, неупередженої та реалістичної стратегії та загальних засад реформування аграрного сектора.

Ключові слова: стратегія, економічний розвиток, сільське господарство, стратегічний розвиток.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Халатур Світлана Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет (вул. Академіка Сергія Єфремова, 25, Дніпро, 49600, Україна)

E-mail: halatur@i.ua

УДК 303.4:631.143

Халатур С. Н. Современная практика формирования стратегии экономического развития сельского хозяйства

Невзирая на растущую тенденцию, производительность сельского хозяйства Украины все еще существенно отстает от других стран. На современном этапе развития сельских территорий остается актуальным вопрос стратегического экономического развития сельского хозяйства Украины, поскольку от них в значительной степени зависит продовольственная безопасность страны. Стратегия развития является генеральной программой действий по постоянному повышению результативности сельского хозяйства на долгосрочный период времени, что обеспечивает стойкость позиций сельского хозяйства. Сегодня существует «Стратегия развития аграрного сектора экономики Украины на период до 2020 года». Цель государственной Стратегии и Плана действий относительно развития сельского хозяйства и сельских территорий заключается в формировании комплексной, всеобъемлющей, непредвзятой и реалистичной стратегии и общих принципов реформирования аграрного сектора.

Ключевые слова: стратегия, экономическое развитие, сельское хозяйство, стратегическое развитие.

Рис.: 1. **Библ.:** 8.

Халатур Светлана Николаевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и банковского дела, Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет (ул. Академіка Сергія Єфремова, 25, Днепр, 49600, Украина)

E-mail: halatur@i.ua

UDC 303.4:631.143

Khalatur S. M. The Modern Practice of Formation of Strategy for Economic Development of Agriculture

In spite of the growing tendency, agricultural productivity in Ukraine still lags far behind other countries. At the current stage of rural development, the issue of the strategic economic development of Ukraine's agriculture remains relevant, since on them depends to a large extent the country's food security. The development strategy is the general program of action to continuously improve the performance of agriculture over the long term, thus ensuring the sustainability of the agriculture. Today there is a «Strategy for the development of the agrarian sector of the Ukrainian economy up to the year 2020». The aim of the Government's Strategy and the Action plan on agricultural and rural development is to form an integrated, comprehensive, unbiased, and realistic strategy, as well as general principles for the reform of agrarian sector.

Keywords: strategy, economic development, agriculture, strategic development.

Fig.: 1. **Bibl.:** 8.

Khalatur Svetlana M. – PhD (Economics), Associate Professor, Department of Finance and Banking, Dnipropetrovsk State Agrarian Economics University (25 Academician Serhiy Yefremov Str., Dnipro, 49600, Ukraine)

E-mail: halatur@i.ua

Стратегія економічного розвитку (економічна стратегія) країни являє собою економічну політику уряду, розраховану на тривалий строк, спрямовану на досягнення основної мети соціально-економічного розвитку. Економічна стратегія – це довгострокові, найпринциповіші, найважливіші установки, плани, наміри уряду стосовно виробництва, надходжень і витрат бюджету, податків, капіталовкладень, цін, соціального захисту (рис. 1) [3].

Розроблення економічної стратегії починається з визначення головної мети розвитку. Це – найскладніший і найвідповідальніший елемент стратегії. Мета повинна відповідати певним вимогам:

- ✦ вона має бути об'єктивно реальною, тобто такою, яку можна досягнути взагалі;
- ✦ здійснення визначеної мети реально можливе саме в цій країні, тобто мета повинна відповідати об'єктивним можливостям даної країни;

Рис. 1. Схема формування національної стратегії економічного розвитку

- ✦ визначені строки досягнення мети повинні бути реальними. Якщо цілі стратегії не досягнуто в задекларований строк, то це підриває привабливість стратегічної ідеї в людських масах;
- ✦ мета і строки стратегії повинні реально співвідноситись із наявними в країні матеріальними, людськими та фінансовими ресурсами, а також з можливим залученням кредитів, інвестицій та фінансової допомоги з інших країн та міжнародних організацій;
- ✦ мета не визначається «раз і назавжди», вона не повинна стати догмою;
- ✦ зміст мети повинен бути чітко, лаконічно сформульованим і охоплювати найважливіші сфери соціально-економічного життя країни [4].

Якщо говорити про міжнародну стратегію економічного розвитку країн, що розвиваються, то за останні 50 років, ця група країн досягла певних успіхів. Темпи їхнього економічного зростання за цей період у 2,5 рази перевищують відповідний показник розвинутих країн. Не в останню чергу це є наслідком реформувannya економіки, реалізації обраних стратегій.

Головними факторами, що сприяли економічному зростанню певної групи країн (особливо Східної та Південно-Східної Азії), є дешева робоча сила та використання сировинної бази (передусім, покладів мінеральної сировини).

Важливою рисою економічних політик цих країн було створення сприятливого інвестиційного клімату з метою залучення іноземних інвестицій, зокрема було запропоновано пільгове оподаткування, можливість придбання нерухомої власності іноземними інвесторами. У 80–90-х роках минулого століття це сприяло інтенсивному надходженню інвестицій.

Одним із стратегічних напрямів економічної політики країн, що розвиваються, є переорієнтування виробництва з імпортозамінюваного на експорторієнтоване. Вони значно розширили номенклатуру запропонованих на експорт товарів, перейшовши з розряду монофункціональних у поліфункціональні [4].

На сучасному етапі економічного розвитку більшість країн цієї групи перейшли до неоліберальної політики. Особливо широко нео-ліберальна модель застосовується в країнах Латинської Америки. Вона була розроблена Економічною комісією ООН для Латинської Америки та Карибського басейну (ЕКЛАК). Ця модель, яка мала назву «периферійної економіки», передбачала структурні перетворення щодо формування імпортозамінюваної індустріалізації. Головну роль у реалізації моделі повинна була відіграти держава, але методами макроекономічної політики. Імпортозамінювана політика дала можливість у Латинській Америці розвивати нові виробництва та підтримувати достатньо високі темпи економічного зростання.

У групі розвинутих країн визначаються такі моделі: ліберальна, корпоративістська та соціально-ринкова. В окремі періоди розвитку застосовувалася політика регулювання економіки, що одержала назву дирижизму.

Ліберальна модель розвитку притаманна США, Канаді, менше – Великій Британії та Ірландії. Вона характеризується мінімальним втручанням урядових структур у механізм взаємодії підприємців і робітників. Роль профспілок дуже послаблена порівняно з іншими країнами. Підприємці укладають контракти з наймцями, виходячи з конкретної ситуації на ринку праці й часто не узгоджують своїх дій з профспілками. Підприємець може звільнити робітника без згоди профспілкової організації. Це надає гнучкості поведінки в ситуаціях, коли економічна кон'юнктура вимагає оперативного скорочення персоналу. Стосунки між підприємцем і робітником будуються, насамперед, на професійних якостях робітника: кваліфікації, освіті, сумлінній праці. Але це не означає, що профспілки в цих країнах взагалі не відіграють жодної ролі.

Корпоративістська модель передбачає активну роль держави в регулюванні соціально-економічних відносин і високий рівень соціального партнерства між робітниками й роботодавцями. Ця модель має два різновиди: демократичний корпоративізм та ієрархічний корпоративізм.

Соціально-ринкова модель розвитку найхарактерніша для Німеччини. Важливою її рисою є підтримка малозабезпечених верств населення та взагалі тих, хто має потребу в соціальній підтримці. Це дрібні фермери та фірми, молодь, люди похилого віку, безробітні, іммігранти. Держава в цій справі відіграє найактивнішу роль, відволікаючи бюджетні й позабюджетні кошти на соціальні витрати. Загалом така політика знаходить підтримку підприємців і заможного населення. Проте останнім часом володарі великих фірм висловлюють невдоволення високим рівнем податків, що є неминучою платою за великі соціальні виплати.

Модель дирижизму була притаманна Франції та Італії в період між двома світовими війнами й у перші повоєнні роки. Суть дирижизму полягає в досить активному втручанні держави в економічні процеси. Це виражається, насамперед, у створенні потужного державного сектора в національній економіці [3].

Стосовно ж України, то, незважаючи на тенденцію зростання, продуктивність сільського господарства все ще істотно відстає від інших країн. Наприклад, урожайність зернових культур в Україні набагато нижча від її конкурентів: США і Західної Європи, де зернові вирощуються з більшою інтенсивністю. Рівні інтенсивності в Німеччині та Франції в дев'ять разів більші за українські показники (Світовий банк, 2013). Сусід України – Польща також має кращу урожайність зернових (приблизно на 36 відсотків протягом 2010–2013 рр.) на менш продуктивних ґрунтах [6].

На сучасному етапі розвитку сільських територій залишається актуальним питання стратегічного економічного розвитку сільського господарства України, оскільки від них значною мірою залежить продовольча безпека країни. Стратегія розвитку є генеральною програмою дій із постійного підвищення результативності сільського господарства на довгостроковий період, що забезпечує стійкість позицій сільського господарства.

Проблемами вибору стратегічних напрямків економічного розвитку господарюючих суб'єктів займаються вітчизняні та іноземні вчені: Р. Акофф, І. Ансофф, В. Василенко, Р. Каплан, Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Муррін, Д. Нортон, С. Гуткевич, М. Сичевський, Р. Петухов, Т. Мостенська, О. Раєвнева, О. Гребешкова та інші [7].

З моменту здобуття незалежності Україна увійшла у світове товариство як суверенна держава, і перед нею постала мета розробити й здійснити самостійну стратегію економічного розвитку. Стратегія повинна прокласти шлях до перетворення України на економічно розвинуту країну постіндустріального типу, здатну забезпечити свою оборонну міць і високий рівень життя населення. З того часу минуло понад два десятиліття, умови розвитку України, як внутрішні, так і зовнішні, змінювалися, відповідно змінювалася стратегічна політика, механізм її здійснення. Проте головна стратегічна мета залишилася незмінною. Кожний етап розвитку держави вимагає постановки адекватних стратегічних цілей, їх конкретизації відповідно до окремих сфер і галузей економіки. Ця теза поділяється багатьма українськими

економістами. «...Якщо на початкових етапах ринкової трансформації найважливішими її інституціональними передумовами вважались лібералізація, приватизація та корпоратизація, макроекономічна стабілізація, – зазначає Д. Г. Лук'яненко, – то на сьогодні домінує ідея здатності держави забезпечити середовище, що стимулює внутрішню і міжнародну конкурентоспроможність національних підприємств та об'єднань. Таким чином, вирішального значення для економічного розвитку України набуває макро- і мікробалансована структурна політика та її інституціональне забезпечення» [2]. Така політика конкретизується в заходи, до яких належать:

- ✦ системна інтеграція у світове господарство із забезпеченням реальної міжнародної конкурентоспроможності;
- ✦ ефективна міжнародна спеціалізація, скоординована із внутрішньою структурною модернізацією та орієнтована на доступні прогресуючі сегменти світового ринку;
- ✦ спрямована на ліквідацію монопольної залежності від окремих зарубіжних ринків міжнародна диверсифікація;
- ✦ становлення власних транснаціональних економічних структур із глобальним менеджментом;
- ✦ забезпечення належного рівня економічної безпеки з дієвими механізмами захисту від несприятливих змін міжнародної кон'юнктури та фінансових криз.

Завершення 1990-х років стало й часом припинення тривалої кризи в економіці України. Початок нового десятиліття ставить нові завдання, вимагає уточнення й доповнення тих цілей, які визначалися раніше. У 2001 р. були розроблені «Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки» [8].

На сьогодні існує «Стратегія розвитку аграрного сектора економіки України на період до 2020 року». Мета державної Стратегії та Плану дій щодо розвитку сільського господарства і сільських територій полягає у формуванні комплексної, всеосяжної, неупередженої та реалістичної стратегії та загальних засад реформування аграрного сектора.

Цільові орієнтири реалізації Стратегії до 2020 р. такі:

1. *Макроекономічні показники розвитку галузі.* Збільшення обсягів валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах) – у 1,3 разу. Збільшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції та продовольства на 3–4% щорічно. Зростання середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства до середньої по галузях економіки.
2. *Продовольча безпека.* Забезпечення пропозиції основних видів сільськогосподарської продукції та продовольства (зерно, молоко, м'ясо, цукор, яйця, олія соняшникова, овочі) вітчизняного виробництва на внутрішньому ринку на рівні не менше 80% від внутрішнього попиту.
3. *Конкурентоздатність.* Зменшення витрат енергетичних ресурсів на 1 тону виробленої продукції в

середньому на 1–2% щорічно. Створення та функціонування саморегульованих організацій у всіх агропродуктових ланцюгах.

Збільшення питомої ваги сільськогосподарської продукції, що реалізується за довгостроковими контрактами, у загальному обсязі реалізації на 1% щорічно.

Стратегія реалізовуватиметься шляхом розроблення, ухвалення та запровадження Державної програми розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р., яка за структурою відповідатиме Стратегії, визначатиме шляхи та способи реалізації її завдань по кожному із пріоритетних напрямів, міститиме перелік заходів, обсягів і джерел фінансування, очікуваних результатів (індикаторів), строків та відповідальних виконавців з боку уряду та партнерів з боку учасників ринку [6].

Якщо не брати до уваги «Стратегію розвитку аграрного сектора економіки України на період до 2020 року», то можна виділити такі основні шляхи стратегічного розвитку сільського господарства України:

- ✦ здешевлення продукції сільського господарства за рахунок: зниження ціни матеріально-технічних ресурсів, у т. ч. на основі лізингу, здешевлення кредитів, здешевлення страхування, розвитку відновлюваних видів енергетики. При наданні пільгових довгострокових кредитів вважати пріоритетною енергетичну ефективність сільськогосподарського виробництва (енергетичні витрати до енергетичної цінності одержаної продукції). Розвивати самозабезпечувану систему ведення сільського господарства, за якої частина продукції рослинництва (кукурудза, ріпак, соняшник, соя) використовуватимуться для виготовлення енергетичних ресурсів (біоетанолу і біодизельного палива), а побічна – на виготовлення добрив. Посилення антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергоносії й послуги. Здешевлення кормів для тваринництва та забезпечення високопродуктивними породами. Повернення до сівозміни на науковій основі;
- ✦ передбачення податкових пільг (наприклад, щодо ПДВ) при ввезенні устаткування для модернізації виробництва. Переорієнтація програм державної підтримки з так званої «жовтої скриньки» на «зелену». За правилами СОТ, вони не підлягають обмеженню;
- ✦ якість і безпека сільськогосподарської продукції – це питання національної безпеки країни. Використовувати продукцію з ГМО в текстильній промисловості (виляск), а також для виробництва біоетанолу та біодизеля. Профілактика отримання неякісної продукції;
- ✦ збільшення попиту на сільськогосподарську продукцію шляхом застосування спеціальних механізмів, наприклад введення для бідних продовольчих карток, оплачуваних державою. Законодавчо встановити гранично допустимий

рівень торгової націнки у сфері реалізації соціально значущих продуктів [7].

ВИСНОВКИ

Виходячи з вищенаведених шляхів стратегічного розвитку сільського господарства можемо зробити висновки, що залежно від провідної форми господарювання існує два напрями подальшого розвитку агропромислового виробництва: розвиток великих агропромислових формувань (галузева організація агропромислового виробництва, вертикальна інтеграція в АПК) або кооперативів (територіальна організація агропромислового виробництва, горизонтальна інтеграція в АПК). Залежно від того, який шлях розвитку вибирає держава, створюється організаційно-економічний механізм [5]. Основними факторами, що впливають на розвиток інституту сільського соціуму, слід вважати демографічні, економічні, територіальні, соціальні, просторово-екологічні, інфраструктурні. Необхідно формувати концептуальне забезпечення детермінант їх розвитку в контексті становлення та ієрархічно-координаційного забезпечення сприятливого інституціонального середовища на локальному рівні агросфери. Для цього вважається необхідним використовувати сучасні науково-методологічні розробки з формування інституціонального середовища агросфери в державних програмах і стратегіях розвитку аграрного сектора економіки України [5].

Для стратегії розвитку аграрного сектора бажано:

- ✦ удосконалити й активізувати апробацію нових перспективних напрямів діяльності, виробництво унікальної для даного ринку продукції;
- ✦ диверсифікувати виробництво;
- ✦ проводити та впроваджувати у виробництво результати науково-дослідної діяльності, створювати інформаційні центри;
- ✦ реалізовувати інвестиційні проекти;
- ✦ поліпшувати якісний склад працівників, сприяти підвищенню кваліфікації, матеріального стимулювання;
- ✦ впроваджувати органічне землеробство.

Реалізація стратегії неможлива без стратегічного контролю, прогнозування та коригування у відповідності до цілей та змін зовнішнього середовища. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Дикань В. Л., Токмакова І. В. Розвиток еколого-економічного управління на підприємствах України в умовах євроінтеграції: монографія. Харків: УкрДАЗТ, 2008. 150 с.
2. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 203 с.
3. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навч. пос./Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, Н. С. Логвінова та ін. 2-ге вид. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 356 с.
4. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 948 с.
5. Пашенко О. П. Система стратегічного управління розвитком підприємства // Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 45-річчю факультету управління бізнесу Харк. нац. авт.-дор. ун-ту (25 листоп. 2011 р., м. Харків). Харків: ХНАДУ, 2011. С. 113–114.

6. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року/за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. С. 3–4.

7. Клочко В. М. Стратегічні шляхи економічного розвитку сільського господарства України. *Проблеми економіки*. 2013. № 3. С. 83–88.

8. Тарасюк Г. М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством: монографія. Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2006. 469 с.

REFERENCES

Dykan, V. L., and Tokmakova, I. V. *Rozvytok ekolooho-ekonomichnoho upravlinnia na pidpriemstvakh Ukrainy v umovakh yevro-intehratsii* [Development of ecological-economic management at the enterprises of Ukraine in conditions of European integration]. Kharkiv: UkrDAZT, 2008.

Kozak, Yu. H. et al. *Mizhnarodni stratehii ekonomichnoho rozvytku* [International economic development strategy]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2009.

Klochko, V. M. "Stratehichni shliakhy ekonomichnoho rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy" [Strategic ways of economic development of agriculture of Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2013): 83-88.

Lukianenko, D. H. *Ekonomichna intehratsiia i hlobalni problemy suchasnosti* [Economic integration and global problems of our time]. Kyiv: KNEU, 2005.

Novytskyi, V. Ye. *Mizhnarodna ekonomichna diialnist Ukrainy* [International economic activity of Ukraine]. Kyiv: KNEU, 2003.

Pashchenko, O. P. "Systema stratehichnoho upravlinnia rozvytkom pidpriemstva" [The system of strategic management of enterprise development]. *V Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 45-richchiu fakultetu upravlinnia biznesu*. Khark. nats. avt.-dor. un-tu. Kharkiv: KhNADU, 2011. 113-114.

Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine till 2020]. Kyiv: NNTs «ІАЕ», 2012.

Tarasiuk, H. M. *Planova diialnist yak systemnyi protses upravlinnia pidpriemstvom* [Planned activities as a systematic process of enterprise management]. Zhytomyr: ZhDTU, 2006.